

УДК 781.2+378

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-58-63

СМИРНОВА Тетяна Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії і методики мистецької освіти

Харківського національного університету

мистецтв імені І. П. Котляревського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2931-8288>

e-mail: Smyrnova.Tetiana@gmail.com

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИДАТНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТЬ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Становлення і розвиток сучасної музичної освіти України вимагає системного аналізу історичної спадщини України. Зокрема, актуальними залишаються питання творчої діяльності представників музично-педагогічної спільноти, яка становила основу духовної та музичної культури українського народу. Адже цінності мистецької і педагогічної творчості, закладені відомими музикантами-педагогами, становлять основу фундаменту сучасної музично-педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема творчої діяльності відомих представників музичної культури та освіти України поставала в працях музикознавців (А. Боровик, Н. Герасимова-Персидська, Л. Кияновська, П. Козицький, Л. Корній, В. Іванов, О. Цалай-Якименко, М. Черепанин, О. Шреєр-Ткаченко), музично-педагогічних дослідженнях (О. Михайличенко, О. Олексюк, В. Черкасов), історичних роботах Д. Багалія, М. Грушевського, Б. Гринченка, В. Каразіна, В. Скуратівського, О. Субтельного. Історичні джерела засвідчують складність народження і функціонування української державності, культури і мистецтва. Розвиток і становлення музичної педагогіки відбувався на тлі створення нових духовних і матеріальних набутків українства. Яскравий приклад творчої діяльності українських митців, їх боротьба за ствердження українських музично-освітніх вартостей становить зміст народницького і радянського періодів. Утім, поки що недостатньо систематизовані ідеї, факти, відомості досліджуваних періодів.

Мета статті полягає у вивченні та доповненні відомостей стосовно творчого характеру діяльності відомих представників музичної культури в період ХІХ – початок ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що рух музичної освіти як педагогічної системи забезпечується діяльністю її суб'єктів з метою накопичення, усвідомлення музичних і музично-педагогічних

знань, понять. Творча діяльність музиканта-педагога передбачає усвідомлення стійких і нестійких зв'язків між музичною освітою та суспільством, здатність вчасно реагувати на культурно-освітні зміни, коригувати мету музично-педагогічної діяльності. В народницький період (ХІХ – 1905 рр.) відбувається накопичення і народження нових моделей змісту, методів, форм організації музичної освіти на українських землях, які відбивали нові тенденції, засвідчували складність і поліваріантність суспільно-культурної ситуації.

Пріоритетними освітніми і культурними цінностями народницького періоду стають українська мова, патріотизм, історизм, народність, моральність. Посилюється боротьба українців Західної України, Буковини, Галичини, Закарпаття за національне самовизначення, проти мадяризації, полонізації, онімецьчини, русифікації (О. Михайличенко). Основною культурно-історичною передумовою цього періоду стає, за висловом К. Шамаєвої, розбудова (поряд з духовною), демократичної, світської системи музичної освіти.

За даними І. Глібовицького, відбуваються суспільно-культурні парадокси, суперечності між державною політикою метрополії і волею громад до культурного партнерства. Зокрема, музичне життя *Буковини* відбиває етнічне розмаїття, багатоконфесійність, органічне поєднання строкатих місцевих україно-румуні-німецько-польських музичних традицій із досягненнями регіональних, загально-національних, європейських культурних осередків [3, с. 1]. «Ідея соборності всіх українських земель в цей період проявилася через усвідомлення своєї окремішності й формування перших культурно-просвітницьких інституцій, а згодом широкого розгалуженого політичного руху з метою створення української держави» [3, с. 1].

Активізується діяльність композиторів-збирачів народної музики (О. Гулак-Артемівський, М. Лисенко, О. Рубець, О. Кольберг, П. Сокальський), що

дозволило створити потужну базу вітчизняної фольклористики. Значно змінюється зміст музичних занять, оскільки на зміну релігійним піснеспівам приходять здобутки фольклору. Поступово порушуються питання вивчення фольклору на всіх щаблях загальної і професійної музичної освіти. Друкуються пісенні збірки з нотами, зібрані М. Лисенком, М. Нодя, І. Франком, О. Рубцем, М. Колесою, К. Квіткою. Народна музика стає головним чинником становлення національної композиторської школи, адже її вважають важливим засобом естетичного та культурного розвитку народу, професійної підготовки музикантів, викладачів, студентів університетів (Г. Квітка-Основ'яненко, І. Нечуй-Левицький, М. Костомаров, О. Потебня, О. Пчілка, Леся Українка).

Творча діяльність відомих українських музикантів, педагогів, їх акцентування народницької теми цілком закономірно посилює державницьку позицію. Починають діяти просвітницькі і музичні товариства, створені на засадах підтримки етнічних зв'язків українців (німецьке «Товариство сприяння музичному мистецтву на Галичині», 1877), «Імператорське російське музичне товариство» в Києві, Харкові, Одесі, «Галицьке музичне товариство», «Боян» у Львові. Інтегративно-творчі процеси посилюють інтерес провідних композиторів до роботи в освітніх закладах (у Буковині – Ф. Пауер, Й. Звоничек, А. Гржималі; в Галичині – А. Вахнянин, П. Сокальський, С. Людкевич; в Києві – М. Лисенко, В. Пухальський, Харкові – К. Вільбоа, Алчевський). Відтак, міцнішає полікультурне середовище з представниками багатьох націй (росіяни, українці, німці, румуни, чехи, поляки, євреї), збільшується кількість концертів, організованих музичними товариствами, що дозволяло створювати в школах різні осередки музичної творчості. Головне, що активізація музично-громадської діяльності спричинила значний розвиток музичної освіти всієї України, розвитку якої, в свою чергу, активізував музичне життя, зазначає Л. Мазепа [8, с. 12].

Потужний осередок музичної освіти, у тому числі музикознавчих дисциплін, зберігався при *Харківському університеті*, започаткованому у 1805 році Василем Каразіним. Під керівництвом композиторів Івана Вітковського та Івана Лозинського діяли студентський хор і симфонічний оркестр, відбувалися постановки оперних спектаклів, ораторій, організовано «Симфонічне товариство» (1848), «Товариство співів і музики» (1859). В. Іванов зазначає, що Харківський університет виконував функцію музичного училища, попри те, що студенти не

отримували професійної музичної освіти. Утім, творча діяльність «красного мистецького факультету» і музичних класів, які діяли впродовж 50 років, засвідчує варіативність і гнучкість в Харківському університеті поза аудиторної музичної освіти студентів різних фахів. Такий підхід керівництва університету враховував значний вплив музичних занять на духовно-творчу та інтелектуальну сферу студентів, забезпечував реалізацію естетичної, евристичної та компенсаторної функції музичної творчості студентів. Згодом відкриваються університети в Києві (1834), Одесі (1865), в яких створюється власна, оригінальна система музичної освіти студентів (К. Шамаєва).

Кінець XIX століття позначився гнучкими та оперативними змінами творчого потенціалу музично-освітньої галузі, завдяки натхненню видатних музикантів-педагогів відкриваються нові осередки музичної освіти із різноманітними формами музичної підготовки (*казенні училища, пансіони, інститути благородних дівчат, приватні музичні школи*). Так, за цей період українськими музикантами-патріотами було започатковано музичні школи в м. Стародуб Чернігівської губернії (О. Рубець), Львові (А. Вахнянин); спеціальну фортепіанну школу А. Бенша; Безкоштовну музичну школу (К. Вільбоа) і недільну школу з музичним класом (Х. Алчевська) у Харкові; музичні класи, згодом, училище (1897) в Одесі; Київські приватні музичні школи К. Ф. Фейста (1881), С. Блуменфельда, М. Тутковського, М. Лисенка [1].

Творча діяльність композиторів-галичан позитивно сприяла подальшому розвитку музичної освіти, відкриттю низки *приватних початкових музично-освітніх закладів*. Початкову музичну освіту в Галичині здійснювали, зокрема, приватна школа співу та музики Й. Вітошинського (1874), приватна школа співу А. Крушельницького (1885), школа нотного співу О. Бачинського (1892). Дослідники стверджують, що майже всі заклади освіти відрізняв надзвичайно високий професійний рівень викладацького складу. Так, в Київській школі-училищі (директор В. Пухальський) навчалися Р. Глієр, Б. Яворський, М. Литвиненко-Вольгемут, інші відомі згодом митці. І. Воробкевич докладав значних зусиль для підготовки румунських композиторів Ч. Порумбеску та Т. Флондара. Певні проблеми, що потребували свого розв'язання створювала відсутність державної підтримки і дискримінація української культури.

Завдяки організаційно-творчій діяльності музичних товариств поступово вибудовується нова *модель ступеневої загальної* (духовні

училища, семінарії, гімназії, приватні школи, студії, короточасні музичні курси) і *середньо-спеціальної музичної освіти* (музичні школи, музичні студії, музичні училища, музичні інститути, консерваторії). Динаміку творчому розвитку музичної освіти надавала *реорганізація музичних шкіл у музичні училища*, народження піаністичних, вокальних, духових, скрипальських, композиторських, диригентських, хорових шкіл, зазначають дослідники. Започаткування закладів професійної музичної освіти узагальнює творчі досягнення українських митців, створює організаційні, педагогічні, змістові умови для подальшого виховання професіоналів-музикантів.

Цікавими є перші заклади вищої освіти, створені за аналогією європейських вишів. Так, з 1880 р. у Львові починає діяти *Консерваторія Галицького музичного товариства* на чолі з учнем Ф. Шопена Карло Мікулі, де отримали освіту композитори В. Матюк, А. Вахнянин, співаки О. Мишуга, С. Крушельницька, М. Менцинський, Ф. Лопатинська. У 1903 р. з метою «культурного розвою України-Руси» за програмою європейських консерваторій львівський «Союз співацьких і музичних товариств» відкриває *Вищий музичний інститут* (класи фортепіано, солоспіву, духових і струнних інструментів, утім загальні дисципліни майже не викладалися). За даними Л. Мазепи, у Львові в період 1839–1939 р. започатковано близько 150 приватних однопрофільних музичних шкіл для початкової освіти, які мали назву «музична школа», «музичний інститут», «вищий музичний інститут».

Еволюція творчого потенціалу української музичної освіти відбувалася з урахуванням впливу влади обох імперій – Австро-Венгерської та Російської. Значна частина закладів середньо-спеціальної і вищої музичної освіти цього періоду, з огляду на отриману ними підготовку, інтегрувала передові педагогічні ідеї представників Петербурської, Московської, Віденської, Празької музичних шкіл (О. Мясоедова, Р. Геніке, А. Бенш, Ф. Фанненштил, Ф. Якименко, А. Горовиць). О. Кононова, досліджуючи піаністичну культуру Харкова, наводить приклади утвердження в музичних навчальних закладах демократичних принципів музичної освіти, за якими в навчанні, зокрема піаністів, виховували різнобічно освічених музикантів-віртуозів (А. Бенш, його учні), акцентувалася естетична, пізнавальна і просвітницька функції музичного мистецтва (А. Горовиць) [7, с. 17]. Наукові розвідки Н. Гапоненко акцентують педагогічну цінність ідей творчого розвитку

музикантів-професіоналів, обгрунтованих Б. Яворським.

Оригінальним способом підвищення мотивації до музичної освіти стало відвідування студентами-учнями концертів провідних європейських виконавців (К. Ліпінського, Ф. Ліста, А. Патті, А. Рубінштейна, К. Кольберга). Концертний репертуар видатних митців засвідчував зростаючу тенденцію самоорганізації фольклорної і професійної музичних ланок за рахунок ущільнення україно-румунських, україно-польських, україно-чеських, україно-російських зв'язків. Ці факти свідчать про упорядкування музично-освітніх зв'язків після неврівноважених раптових змін у педагогічній системі Доби Гетьманщини. Внаслідок розквіту композиторської творчості видатних композиторів Росії і Західної Європи, в Україні поширюються ідеї популяризації, крім української, класичної російської і європейської музики, починає діяти Імператорське музичне товариство (ІРМТ) з відділеннями у Києві, Харкові, Одесі, Миколаєві, інших містах. На превеликий жаль, представники ІРМТ гальмували українську мову, музику, українство в музичній освіті. Негативна традиція заперечення української мови як недержавної активно насаджувалася також і в осередках музичної освіти Західної України (Буковини, Галичини).

Боротьба за українську культуру і музичну освіту у вигляді науково-педагогічних дискусій відбувалася і на шпальтах міських газет. Думки про користь професійної музичної освіти висловлювали представники західно-українських шкіл С. Воробкевич, М. Вербицький, І. Лаврівський, С. Людкевич, харків'яни І. Слатін, О. Горовиць, В. Сокальський, кияни Я. Степовий, К. Стеценко, М. Гринченко. Позитивним результатом творчих дискусій стає відкриття Вишого музичного інституту (Львів, 1907), збільшення кількості просвітницьких учнівських концертів (Харків), посилення інтересу до професійної і масової музичної освіти (Східна Україна).

У народницький період активізується наукова творчість музикантів-педагогів, які *закладають* науково-теоретичні основи музичної науки і освіти (Гесс де Кальве, С. Миропольський, Й. Миклашевський). Наукова активність учених спричиняє сплеск видавничої діяльності композиторів, викладачів теоретичних дисциплін. Видаються підручники з гармонії, теорії музики С. Воробкевича, посібники для самостійного оволодіння музичною теорією, підручники з гармонії (А. Казбiryюк, О. Канєвцов, Г. Любомирський, М. Тутковський, В. Малишевський), історії

музики (Р. Геніке, В. Малишевський, С. Мандичевський).

П'ятий період – еволюційного становлення національної системи освіти (1905–1920 рр.) відзначився перебудовою загальної, середньої та вищої систем музичної освіти в Україні. Українська революція 1917–1921 років дала поштовх для професіоналізації вищої музичної освіти у восьмимісячний період існування Української держави (1918–1919) [6]. Значних зусиль для організаційних і змістових змін у вищій освіті музикантів докладали відомі діячі музичної культури, музиканти-організатори К. Михайлов, В. Пухальський, Г. Беклемішев, Б. Яворський, Р. Глієр, І. Слатін, А. Корещенко, П. Луценко, С. Дрімцов, С. Богатирьов, Г. Хоткевич. Можна погодитися з думкою О. Федорків про кристалізацію основних рівнів музичної освіти на початку ХХ століття (фахова музична освіта, загальна музична освіта, позашкільна та аматорська музична освіта) [6, с. 13].

Цей період боротьби за національне відродження перетворився в добу культурного, освітнього і державного будівництва, формування основ національної музичної школи. На початку століття на базі музичних училищ відкриваються консерваторії в Києві (1913), Одесі (1913), Харкові (1917). Започаткування консерваторій дозволило накопичувати, зберігати і транслювати музично-виконавський і педагогічний досвід, розвивати музичні спеціалізації, культурні та освітні зв'язки. Кожна вітчизняна консерваторія прагнула відходити від стереотипів, поступово розвивала власну виконавську модель, музично-виконавські і музично-педагогічні традиції.

Курс на українізацію (було скасовано ряд указів про заборону української мови в освіті) дозволяв викладати музичні дисципліни державною мовою, адже відсутність освіти рідною мовою спричиняла відтік музичних талантів до Росії та європейських країн. Для демократизації вищої музичної освіти створюються підготовчі курси. Підвищенню професійного рівня музичної освіти консерваторій сприяло залучення видатних музикантів-педагогів з Росії, Італії, Польщі, Чехії, Німеччини, Австрії. Особливої уваги приділялося підготовці музикантів різних спеціальностей (співаків, диригентів хору, піаністів, скрипалів, бандуристів, композиторів, музикознавців).

У цей період відбувається розбудова російської (Київ, Харків, Одеса) та європейської (Львів) систем вищої музичної освіти, які відрізнялися лише місцем викладання теоретичних дисциплін. За першою моделлю, музикознавчі дисципліни вважалися

основою практично-виконавської підготовки музикантів, а тому викладалися в консерваторіях. Модель Західної України (Львів) зберігала європейські традиції щодо викладання музикологічних дисциплін у Львівському університеті (У. Граб). Всі вищі заклади традиційно акцентували слухність виконавської підготовки музикантів як віртуозів, ансамблів, оркестрантів. Окремо здійснювалася підготовка музикантів-педагогів.

У подальшому всі творчі ініціативи нового уряду знайшли своє відбиття у трансформаціях музичної освіти цього періоду. Активно впроваджувалася ідея Всеукраїнського музичного комітету (ВУКМУЗКОМ) на чолі з Л. Собіновим щодо масовості, доступності, професіоналізму музичної освіти для всіх верств населення. Принциповим стає положення про удержавлення музичних шкіл, училищ і консерваторій, а також надання останнім права здійснювати підготовку фахівців для середньої загальної освіти. Відбуваються творчі дискусії про структуру музичної освіти України. Її результатом стає документ, розроблений К. Стеценком щодо дволанкової (згодом триланкової) системи музичної освіти у складі музично-технічної (музичні училища і школи) і музично-академічної (консерваторії та музичні факультети при університетах) ланок [6, с. 486].

Слід враховувати, що становлення і розвиток системи музичної освіти на початку двадцятого століття позначився несподіваними ідеями, творчими пошуками, суперечками відносно нестереотипних організаційних форм посилення її українізації. Так, у 1919 р. планувалося відкриття музичного факультету при Подільському українському університеті (К. Стеценко, М. Грінченко, К. Квітка); вірогідним було відкриття в Харкові Української музичної академії на чолі з А. Корещенком.

Західноукраїнська музична школа існувала під культурним впливом польської влади, отже, мала іншу музично-освітню ситуацію, позначеною тенденцією до автономізації музичної культури. Передусім, відбулося відкриття Вищого музичного інституту у Львові, який очолив відомий композитор С. Людкевич (відстоював вартість всіх рівнів музичної освіти). Значний вплив на розвиток вищої музичної освіти Галичини здійснив В. Барвинський (прибічник професійної піаністичної освіти), ректор Вищого музичного інституту у 1914–1939 рр. В цей період відбувається автономізація музичної освіти Галичини: формуються структури інституту, відкриваються нові спеціальності, забезпечується високий рівень викладацького складу, засновуються філії, впроваджуються

європейські інноваційні методики [11, с. 10]. Зокрема, період розквіту переживає львівська вокальна школа на чолі з її фундатором В. Висоцьким, який підготував плеяду видатних співаків світового рівня О. Мишугу, С. Крушельницьку, М. Менцинського. З'являються науково-методичні праці з теорії постановки голосу, вокального виконавства Г. Ніссен-Саломана, С. Сонки, П. Броннікова, І. Прянішнікова, Ю. Арнольда, К. Мазуріна, К. Кржижанівського, хорових діячів В. Матюка, С. Воробкевича. Активізується діяльність кафедри музикології на чолі з А. Хибінським при Львівському університеті [11].

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Отже, народницький період творчої діяльності відомих представників музичної педагогіки позначився ствердженням цінностей українства, проголошенням ідей соборності українських земель, формуванням нових інституцій музично-освітнього руху. На територіях Буковини, Галичини, Східної України відкривається мережа приватних, суспільних, державних осередків середньої і вищої музичної освіти, які стають центрами музичної культури регіонів; активно діють музично-просвітницькі товариства, започатковуються оригінальні музичні колективи, міцнішають культурні і музичні зв'язки українства з європейськими музикантами, взаємодіють професійне мистецтво і фольклор. Поновлюються публічні дискусії, науково-теоретичні розвідки, видаються музичні посібники, співаники, нотні збірки. П'ятий, радянський період (1905–1921рр) розбудови системи музичної освіти нового зразка, відзначився трансформацією ідей, форм, змісту і методів музичної освіти в закладах різного рівня і профілю. Західноукраїнська модель вищої та середньої музичної освіти мала окремі, потужні осередки, започатковані видатними музикантами-патріотами, просвітниками.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гапоненко Н. Н., Б. Л. Яворский о творческом воспитании пианиста. Автореферат...канд. искусствоведения. М., 1987. 13 с.
2. Герасимова Н. Д. Хорова культура Слобожанщини другої половини XIX – поч. XX ст. Х., 2006. 187 с.
3. Глібовицький І. С. Музичне життя Буковини XIX – початку XX століття як прояву полікультурного середовища: автореф. канд. мист-ва, Івано-Франківськ, 2010.
4. Жишкович М. А. Львівська вокальна школа другої половини XIX – першої половини XX ст. Автореферат...канд. мистецтвознавства. Львів, 2006. 17 с.

5. Зильберман Ю. А. Володимир Горовиць в культурному середовищі Києва кінця XIX–XX ст. К, 2004. 215 с.

6. Історія української музики. Т. 4. (1917-1941). Музична освіта К., 1992, 613 с.

7. Кононова Е. Н. Пианистическая культура Харькова последней трети XIX – начала XX ст. Автореферат...канд. искусствоведения Х, 1984. 20 с.

8. Мазепа Л. З. Развитие музыкального образования во Львове (XV–XX ст.) Автореф. канд. искусств. М., 1986. 24 с.

9. Михайличенко О. В. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини XIX – початку XX ст. Історичні нариси. Суми. ВВП Мрія-1 ТОВ, 2005, 101 с.

10. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв. К, 2008. С. 43–78.

11. Черепанин М. В. Музична культура Галичини. Київ. Вежа, 1997. 324 с.

12. Федорків О. П. Динаміка професіоналізації української музичної освіти в Галичині першої половини XX століття. Автореферат...канд. мистецтв. 17.00.03. Львів, 2006. 24 с.

REFERENCES

1. Gaponenko, N. N, B. L. (1987). Yavorsky on the creative education of the pianist].
2. Gerasimova, N. D. (2006). Choral culture of Slobozhanshchina of the second half of the XIX – early XX centuries].
3. Glibovytsky, I. S. (2010). Musical life of Bukovina XIX – the beginning of XX century as a manifestation of multicultural environment]. Ivano-Frankivsk.
4. Zhyshkovych, M. A. (2006). Lviv vocal school of the second half of the XIX – first half of the XX century]. Lviv.
5. Zilberman, Yu. A. (2004). Volodymyr Horowitz in the cultural environment of Kyiv at the end of the XIX–XX centuries].
6. History of Ukrainian music. Т. 4. (1917–1941). (1992). Music education].
7. Kononova, E. N. (1984). Pianistic culture of Kharkov of the last third of the XIX – beginning of the XX century].
8. Mazepa, L. Z. (1986). Development of music education in Lviv (XV–XX centuries)].
9. Mykhailychenko, O. V. (2005). Musical and pedagogical activity of Ukrainian composers and performers of the second half of the XI – early XX centuries. Historical essays]. Sumy.
10. Oleksyuk, O. M. (2008). Music pedagogy: a textbook for students of higher educational institutions of culture and arts].
11. Cherepanin, M. V. (1997). Musical culture of Galicia]. Kyiv.
12. Fedorkiv, O. P. (2006). Dynamics of professionalization of Ukrainian music education in Galicia in the first half of the twentieth century]. Lviv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СМИРНОВА Тетяна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики мистецької освіти Харківського

національного університету імені І. П. Котляревського.

Наукові інтереси: історія, методологія, технології мистецької (музичної) освіти у навчальних закладах різного типу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
SMIRNOVA Tetyana Anatoliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the

Department of Theory and Methods of Art Education of IP Kotlyarevsky Kharkiv National University.

Circle of scientific interests: history, methodology, technologies of art (music) education in educational institutions of different types.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2021

УДК 37(09) (477) «20/30»

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-63-68

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>

e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ В УКРАЇНІ У 20-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні, як і раніше, пріоритетом державної освітньої політики є створення умов для якісної підготовки педагогічних кадрів, здатних до творчої праці та професійного розвитку [4, с. 23]. Конструктивний пошук шляхів удосконалення системи підготовки вчителів неможливий без адекватної історико-культурної рефлексії генезису й основних тенденцій її формування у вітчизняній педагогіці 20-х роках ХХ століття, де мета і зміст підготовки майбутніх учителів визначався соціокультурними, економічними та суспільно-політичними чинниками детермінантами розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел засвідчує певну увагу сучасних дослідників до різних аспектів професійної підготовки вчителя. Вагомими історико-педагогічними дослідженнями розвитку вітчизняної системи професійної підготовки вчителя є праці С. Вітвицької [1], О. Глузмана [2], С. Дем'яненка [3], В. Лугового [5], В. Майбороди [6], Л. Медвідь [7] та ін.

Зокрема, В. Луговим [5] проведено фундаментальне дослідження становлення та розвитку професійно-педагогічної освіти в Україні. Автор розкриває сутність освіти і її місце в системі культури; генезис функцій освіти; робить елементарно-структурний аналіз та модель освіти; аналізує освітні технології та оцінки в освіті.

Тенденції розвитку університетської педагогічної освіти в Україні розглядає О. Глузман [2]. Його дослідження присвячені методологічній, історико-педагогічній, теоретичній і практичній розробці проблем

університетської педагогічної освіти. Проаналізовано сучасний стан і перспективи розвитку, досліджується досвід підготовки педагогічних кадрів в університетах України, запропонована програма підготовки випускників університетів до професійної діяльності.

Проблеми загальнопедагогічної підготовки вчителя в історії вищої школи (XIX – перша чверть ХХ ст.) досліджено Н. Дем'яненко [3]. Автор виділяє чотири етапи процесу загальнопедагогічної підготовки, процес становлення і розвитку, сутність, зміст, розробляє та обґрунтовує періодизацію процесу загальнопедагогічної підготовки, виявляє суперечності, провідні ідеї та подає теоретичні основи авторської концепції загальнопедагогічної підготовки учителя в сучасних соціально-економічних умовах.

Об'єктивний ретроспективний логіко-системний аналіз архівних матеріалів, педагогічної і політичної літератури з досліджуваної проблеми дало змогу Н. Дем'яненко виявити такі провідні тенденції, особливості і закономірності загальнопедагогічної підготовки XIX – першої третини ХХ ст.: загально педагогічна підготовка є загальною і єдиною для кожного вчителя, незважаючи на різну основну спеціальність; прагнення до забезпечення органічної єдності теорії і практики у загально педагогічній підготовці; започаткування основ багаторівневої загально педагогічної підготовки; упровадження ідей інтеграції та диференціації у систему та зміст загально педагогічної підготовки вчителя; професіоналізація загально педагогічної